

שיעורים בכללי התלמוד

שיעור 5 – כתיבת המשנה | יש סדר למשנה

א. כתיבת המשנה

1. שבת (ו ב)

דאמר רב: מצאתי מגלת סתרים בי רבי חייא; וכתוב בה, איסי בן יהודה אומר: אבות מלאכות ארבעים חסר אחת, ואינו חייב אלא אחת.
רש"י - שהסתירה מפני שלא ניתנה ליכתוב, וכששומעין דברי יחיד חדשים שאינן נשנין בבית המדרש, וכותבין אותן שלא ישתכחו - מסתירין את המגילה.

2. בבא מציעא (צב א)

דאמר רב: מצאתי מגילת סתרים בי רבי חייא, וכתוב בה: איסי בן יהודה אומר כי תבא בכרם רעך - בביאת כל אדם הכתוב מדבר. ואמר רב: לא שבק איסי חיי לכל בריה.
רש"י - מגילה טמונה, לפי שאסור לכתוב הלכות, וכשהיה שומע דבר חידוש וירא לשוכחו היה כותבו, ומסתיר מן העין

3. רש"י שבת (יג ב)

מגילת תענית - לפי ששאר כל משנה וברייתא לא היו כתובין, דאסור לכתבם, וזו נכתבה לזכרון לדעת ימים האסורין בתענית - לכך נקרא מגלה, שכתוב במגלת ספר

4. עירובין (סב ב)

אמר ליה רב יעקב בר אבא לאביי: כגון מגלת תענית, דכתיבא ומנחא, מהו לאורויי באתריה דרביה? אמר ליה, הכי אמר רב יוסף: אפילו ביעתא בכותחא
רש"י - להכי נקט מגילת תענית שלא היתה דבר הלכה כתובה בימיהן אפילו אות אחת חוץ ממגילת תענית, ולהכי קרי לה מגלה.

5. תמורה (יד א)

כי סליק רב דימי, אשכחיה לרב ירמיה דיתיב וקאמר משמיה דרבי יהושע בן לוי: מנין לנסכים הבאים עם הזבח שאין קריבין אלא ביום - ת"ל ולנסכיםם ולשלמיכם, מה שלמים - ביום, אף נסכים - ביום. אמר: אי אשכחיה דכתיב איגרתא, שלחי ליה לרב

יוסף... ואי הוה ליה איגרתא, מי אפשר למישלחא? והא אמר רבי אבא בריה דרבי חייא בר אבא א"ר יוחנן: כותבי הלכות כשורף התורה, והלמד מהן - אינו נוטל שכר. דרש ר' יהודה בר נחמני מתורגמניה דר"ל: כתוב אחד אומר כתוב לך את הדברים האלה, וכתוב אחד אומר כי על פי הדברים האלה, לומר לך דברים שעל פה - אי אתה רשאי לאומרן בכתב, ושכתב - אי אתה רשאי לאומרן על פה. ותנא דבי רבי ישמעאל: כתוב לך את הדברים האלה - אלה אתה כותב, אבל אין אתה כותב הלכות! אמרי: דלמא מילתא חדתא שאני; דהא רבי יוחנן ור"ל מעייני בסיפרא דאגדתא בשבתא, ודרשי הכי: עת לעשות לה' הפרו תורתך, אמרי: מוטב תיעקר תורה, ואל תשתכח תורה מישראל".

6. חגיגה יז ב

תא שמע: מי שלא חג שבעת ימי הפסח, ושמונת ימי החג, ויום טוב הראשון של עצרת - שוב אינו חוגג. מאי לאו - יום טוב של עצרת! - לא, יום טבוח. - אי הכי ניפשוט מינה דחד יום טבוח! - אימא: ימי טבוח

7. פסחים יג ב

תני תנא קמיה דרב יהודה: על גב האי צטבא. אמר ליה: וכי להצניען הוא צריך? תני: על גב האי צטבא.

ב. יש סדר למשנה

1. יבמות (מב ב)

דאמר רב פפא, ואיתימא ר' יוחנן: מחלוקת ואחר כך סתם - הלכה כסתם, סתם ואחר כך מחלוקת - אין הלכה כסתם. מסתמיך ואזיל ר' אבהו אכתפיה דרבי נחום שמעיה, מנקיט ואזיל הלכתא מיניה, בעא מיניה: מחלוקת ואחר כך סתם, מאי? א"ל: הלכה כסתם. סתם ואחר כך מחלוקת, מאי? אמר ליה: אין הלכה כסתם. סתמא דמתני' ומחלוקת בברייתא, מאי? א"ל: הלכה כסתם. מחלוקת במתני' וסתמא בברייתא, מאי? א"ל: וכי רבי לא שנאה ר' חייא מניין לו?

2. בבא קמא (קב א)

הלכה כר' יהודה למה לי? מחלוקת ואחר כך סתם היא, ומחלוקת ואח"כ סתם הלכה כסתם. מחלוקת בבבא קמא: לצבוע לו אדום וצבעו שחור, שחור וצבעו אדום - רבי מאיר אומר: נותן לו דמי צמרו, רבי יהודה אומר: אם השבח יתר על היציאה - נותן

לו את היציאה, ואם היציאה יתירה על השבח - נותן לו את השבח; וסתם בבבא מציעא, דתנן: כל המשנה - ידו על התחתונה, וכל החוזר בו - ידו על התחתונה. ורב הונא? אצטריך, סלקא דעתך אמינא אין סדר למשנה, וסתם ואחר כך מחלוקת היא. ורב יוסף? אי הכי, כל מחלוקת ואח"כ סתמא, נימא: אין סדר למשנה, וסתם ואח"כ מחלוקת היא. ורב הונא? כי לא אמרינן אין סדר למשנה - בחדא מסכתא, אבל בתרי מסכתות אמרינן. ורב יוסף? כולה נזיקין חדא מסכתא היא.

3. תוספות בבא מציעא (ב א ד"ה שנים)

ואף על גב דבתרי מסכתא אין סדר למשנה ואיכא מ"ד כולה נזיקין לאו חדא מסכתא הוא ה"מ לענין מחלוקת ואח"כ סתם לפי שרבי לא היה לומד כסדר אלא כמו שהיו חפצים התלמידים אבל כשחברם על הסדר חברם וצריך בכל מסכתא טעם למה נשנית אחר שלפניה

4. תוספות יום טוב - הקדמה למשנה פתיחה

נקטינן בסידורן כדאיתא פרק במה מדליקין דף ל"א. אמר ריש לקיש מאי דכתיב והיה אמונת עתך חוסן ישועות חכמת ודעת וגו'. אמונת. זה סדר זרעים. עתך. זה סדר מועד. חוסן. זה סדר נשים. ישועות. זה סדר נזיקין. חכמת. זה סדר קדשים. ודעת. זה סדר טהרות ע"כ. והנה אחרי שחכמים הגידו סדרן. תמיהני איך מלאו לבו של בעל כף נחת להפוך הסדר. ונזיקין שהוא רביעי לדבריהם ז"ל לאחרונה יסע לדילוגו. ונעשה החמישי רביעי. והששי חמישי. ולא עוד אלא שלפי מ"ש הכסף משנה. יש סדור לתרי סדרי לענין מחלוקת ואח"כ סתם. וא"כ ודאי דנפקא מינה טובא ואין לזוז ולשנות מקבלת חכמים ז"ל. ואף על פי שמצאתי להתוספות דפרק המוציא יין (פא ב) ודפרק החולץ (מב ב) דסברי דאין סדר למשנה אלא בחד מסכתא הלא כתבתי בריש פרק בתרא דסוטה דממקום שבאו. משם ראייה לדברי הכסף משנה.

5. כסף משנה (פ"ט מהל' רוצח ושמירת הנפש הל' א)

ויש לתמוה למה פסק כר' יהודה אף על גב דבגמ' אמרינן דת"ק ר"ש מ"מ כיון דסתם לן תנא כוותיה הכי הוה ליה למיפסק ואפשר דכיון דבפ"ק דסנהדרין (דף י"ד) שנויה במחלוקת הוה ליה סתם ואח"כ מחלוקת דבתרי סדרי יש סדר למשנה ואין הלכה כסתם והדרינן לכללין דר"ש ור' יהודה הלכה כר' יהודה

6. תוספות שבת (פא ב ד"ה והאמר)

וא"ת והא בהגוזל קמא (ב"ק קב.) ובפ"ק דמס' ע"ז (דף ז.) אמר בתרי מסכתות אין סדר למשנה והכא סתם בנזיר ופלוגתא בפרק שני דביצה (דף כג:) ר' יהודה אומר כל הכלים אין נגררין חוץ מן העגלה שכובשת ואין הלכה כסתם דשמא סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין לומר דלר' יוחנן אפי' סתם ואח"כ מחלוקת הלכה כסתם דהא מסקינן בהחולץ (יבמות מב:) אליבא דר' יוחנן דר' יוחנן דרמי לך לא חש לקימחיה סתם ואח"כ מחלוקת היא ואין הלכה כסתם ותירץ רבינו שמואל מוורדון דבמחלוקת ואח"כ סתם בחדא מסכת לכ"ע הלכה כסתם כדפריש בפ"ק דמס' ע"ז (דף ז.) בהא דפסיק כר"י דכל המשנה ידו על התחתונה פשיטא דמחלוקת ואח"כ סתם הוא אבל בתרי מסכתות כל אמוראי סברי דאין הלכה כסתם ור' יוחנן אית ליה דאפי' בתרי מסכתות הלכה כסתם או סתם במתני' ומחלוקת בברייתא דמסתמא סתם לבסוף ואין לנו לומר שסתם רבי קודם ושוב חזר ממה שפסק ואמוראי נינהו אליבא דרבי יוחנן כדאמר באלו טרפות (חולין דף מג.).

7. תוספות יום טוב (סוטה פ"ט מ"א)

נ"ל דמשם ראייה דנוכל לומר שהרמב"ם מתרץ קושית התוס' בכך דלהכי מקשה גמרא מסתם דבנזיר אף על גב דמחלוקת היא בביצה משום דכיון דבתרי סדרי נינהו. ונזיר בסדר נשים שאחר סדר מועד אמרינן דיש סדר והוה מחלוקת ואח"כ סתם דהלכה כסתם. וטעמא רבה איכא דכיון דנקטינן בסידרייהו באסמכתא דקרא (ישעיה ל"ג) והיה אמונת עתך כדאיתא בפ"ב דשבת דף (ל"ב) [לא א] אית לן למימר דכסדר האסמכתא למדם רבינו הקדוש. מה שאין כן סדר המסכתות שבכל סדר וסדר. אף על פי שמפני טעם ונימוק סדרן. מ"מ הואיל ולא באסמכתא דקרא נסדרו לא היה מלמדן עם תלמידיו אלא במקום שלבם חפץ. ומיהו לדעת הר"ף והרא"ש נמי אין סדר אפילו בתרי סדרי. כמו שאכתוב בשמם במשנה ט' פרק קמא דקדושין בס"ד.